

rizban megélő Ady meghatározó politikai élménye volt), amelynek során szétválasztották az egyházat és az államot, és a szerzetesrendeket civil szervezetekké nyilvánítva az egyleti törvény hatálya alá rendelték. Waldeck-Rousseau elnökletével a radikális párt került kormányra, és a kormányban szocialista miniszter is helyet kapott Millerand személyében. Minderre reagált a jobboldal Maurras fellépésével és az AF megalakulásával. Ezt a vereséget a francia jobboldal mindmáig nem heverte ki.

Érdeklődve várom Ludassy Mária nagy jelentőségű sorozatának folytatását. De Maistre és Maurras után a francia szalomácizmus szellemi műhelyének, a *Je suis partout* hetilap körének, Brasillach, Drieu La Rochelle Rebatet nézetrendszerének hasonló szellemű feldolgozását.

Szabó Miklós

A HOLMI POSTÁJÁBÓL

KIEGÉSZÍTÉS STEIGER KORNÉL HEIDEGGER- KÖZLEMÉNYÉHEZ

A *Holmi* 2000. februári számában Steiger Kornél HEIDEGGER EUKLEIDÉSZ-ÉRTELMEZÉSE címmel a filozófus eddig ismeretlen kéziratát ismertette. Közleményének címe alá – érthetetlen okból – ezt a figyelmeztetést illesztette: „(Vigyázat! Fikció!)”. Nos, egy klasszika-filológus, filozófiatörténész számára az ilyesféle megjegyzések talán szellemesnek tűnhetnek. A huszadik századi magyar irodalom kutatójának azonban megdöbben a szíve, és szemernyi kétsége sem marad a közzétett szemelvények hitelességével kapcsolatban, hiszen a közölt adatok segítségével megoldódni látszanak egy enigmatikus, ám tömörségében szuggesztív (vagy stílusosabban: *a maga elrejtettségében is fennén világló*) költemény értelmezésének mostanáig nyitott kérdései.

A vizuális-poétikai munka a mindössze három megjelenést megélt rosznyói *Új Lobogó* című, avantgárdista kapcsolatokat is ápoló irodalmi-művészeti lap 1926/2. számában látott napvilágot, NÉMETFÖLDRŐL ÉRKEZETT felcím-

mel. Íme a vers rekonstrukciója (a rossz papírra nyomott eredeti sajnós reprodukálhatatlan):

TSÚSZÓ SÁNDOR

MARCIMNAK

PONT
én

húzzam el a csíkot?

nyálkás* hal-álmom

kezemből kisiklik

Vagyok: túl

két (V)

Égpont között

* (φλεγματικός)

A vers természetesen eddig sem számított megfejthetetlennek. A „Pont én húzzam el a csíkot?” mondatban briliáns módon kapcsolódik össze a jassznyelvi kifejezés a természeti képpel: a csík-hal síkosságával. Az is világos, hogy egyfajta álmjelenetről van szó: a költő kezéből kisiklik a megragadhatatlan, talán maga az „én”. Hiszen „Vagyok: túl”, vagyis már felébredtem (mondja a költő), túl vagyok az álmon, benne az ébrenlét köztes állapotában (talán a zenit és a nadír között, gondolhatjuk, amivel általában véve is meghatározhatjuk helyünket a világban), két végpont (születés és halál), ugyanakkor két *égpont*, a határtalan tér inerciarendszerében elhelyezkedő két hely, a születés és a halál helye között, a *túl között-jében*. Nem érthetetlen tehát a vers, de maradnak ti-

tokzatos mozzanatai. Például nem világos, hogy Tsúszó, aki másutt nem tanúsított túlzott érdeklődést az antikvitás iránt, miért tartotta fontosnak lábjegyzetben jelezni, hogy a nyálkás görögül: flegmatikosz, flegmatikus. Az sem egészen megnyugtató, ahogyan a „*húzzam el a csíkot?*” kérdést interpretáltuk – máig.

Nos, mindezek a kérdések egy csapásra magyarázatot nyerne Steiger közleménye nyomán. Világossá válik, hogy a vers a három első Eukleidész-definíció sajátosan átpoetizált interpretációja, amit a költő kétségkívül a Heidegger-értelmezés ismeretében alkotott. A fekete kör, melyre az „én” fel-írja magát (*aufschreiben*; vegyük észre, hogy ez a kifejezés egyetlen betű híján megegyezik az *aufschreien*, *felsíkkolt* szóval, és játékosan idézi meg az *aufschütten*, *rálöttyint* kifejezést, ami szintén *auffal* kezdődik – ezzel arra utal a költő titkosan, hogy látta Heidegger marmeládfoltos kéziratát), tehát a fekete kör valójában a pont stilizált ábrázolása, s így kérdésként felsíkkoltva válaszol önmagára: – *Pont én? – Pont-én!* Σημειον ἐστιν, οὐ μέρος οὐθέ! Hogy is határozza meg a pontot Heidegger? „*Az önmaga számára otthontalanul kibomló, lényegtelenességében összeomló megjelenés az, ami sorstalan.*” Érzékeny interpretáció, de megvan az a fogyatékosága, hogy kimaradt belőle maga a pont. Tsúszó zsenialitása kellett ahhoz, hogy ezt a veszteséget *pont-énként felsíkkoltva* pótolja, pont-ósítsa.

És nem éri be ennyivel. Azonnal tovább is lép a következő definícióhoz, a vonalhoz, amit plasztikusnak *csíknak* nevez. Így von be tehát egy harmadik jelentést a már említett kettő mellé, a klasszikus létszerűség mellé *állítva a mozgást* (nota bene: a vers tengelyébe állított hatalmas V éppen a sebesség jele a fizikában), amikor pont-magaként kérdezi: „*húzzam el a csíkot?*”, vagyis a heideggeri interpretációval – „*A Semmivel való szembenézés szorongásának karmolmánya hosszan kitarított, elmélyülni képtelen, önkiallhatatlan szívárgás*” – vonja össze a szélesség nélküli (tehát egyik kiterjedésében pontszerű) vonal teóriáját. A befejezésben pedig megkoronázza ezt a kettős építkezést. „*A vonal határai pontok*” – hangzik a harmadik de-

finíció a matematikusok szerint. A *πέρας* (*határ, perem, vég, de befejezettség is!*) jelentését Heidegger (már mint Steiger közleményében) etimológiai okfejtések után így árnyalja: „*gyötrelmes próbálkozás a behatolásra*”. „*Két (V)Égypont között*”, határozza meg létezésének helyét a költő. A zártság végpontja és a nyíltság ege, a végtelenbe-behatolva-kihatolás gyötrelmes próbája, a csíkot húzó pont-én között-levése a legsajátabb hon, ami ebben a roppant koncentrációjú sorban a maga bezártságában tá-
rul fel.

Közben azonban van még valami: „*nyálkás hal-álmom kezemből kisiklik / Vágyok: túl*” ékeli a költő a definíciók közé. Miről van szó? Tsúszó egyéb (immár nem Steiger által közzétett) Heidegger-művekben való jártasságáról tesz itt tanúbizonyosságot. „*A jövő most az a valami, amin a gond csúng: nem az elmúlás autentikus-saját jövőisége, hanem az a jövő, amelyet maga a jelen önmaga számára a saját arcára formál* – mert hiszen az elmúlás, mint az igazán autentikus jövő, sohasem válhat jelenbelivé.” (Ford. Fehér M. István.) AZ IDŐ FOGALMA 1924-es verziójában mondja ezt Heidegger, hogy a SEIN UND ZEIT-ben bővebben is kifejtsse majd. („*A halál mint legsajátabb, vonatkozás nélküli, meghaladhatatlan lehetőség*” stb. II./I. 50–53. §. Vajda Mihály ford.) És hogy is mondja Arisztotelész? „*ἡ ψυχή τὰ ὄντα πᾶς ἐστίν*”, vagyis „...*a lélek bizonyos értelemben azonos minden létező dologgal*”. (A LÉLEKRŐL. Horváth Judit ford.) A lélek, mely ebben az összefüggésben az énnel eglyé-nyegű, saját pontszerűségének tételezése útján terjeszkedik a végtelen ég/végpontjai közé, az egykedvű-nyálkás (flegmatikus) halálon innen-lét állapotát a legradikálisabb redukció, a ponttá válás felé haladva meg – „...*az önmaguk számára otthontalanul kibomló, lényegtelenességükben összeomló megjelenések*” a költő lángelméjének kozmoszában így terjeszkednek a világtér létegeze felé.

Azt pedig ezek után talán már nem kell ki-
mondanunk, hogy ki is az a címben oly bi-
zalmas barátsággal megszólított *Marci*.

Bodor Béla